

INFORMOVANOST ADOLESCENTŮ V OBLASTI PREVENCE ÚRAZŮ V LETECH 2005 A 2007

INJURY PREVENTION AWARENESS AMONG ADOLESCENTS IN 2005 AND 2007

Toráčová Lucie

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, katedra klinických oborů

Summary

Child and adolescent injury represents a major public health problem in the Czech Republic. The Centre of Injury Prevention in South Bohemia region conducted surveys on injury prevention awareness in defined age groups in 2005 and 2007. This article compares the results of monitoring between individual years.

Keywords: adolescents – injuries – risk taking – prevention – prevention programme

Souhrn

Úrazy u dětí a mládeže patří mezi nejzávažnější veřejně zdravotnické problémy současnosti v ČR. Střediskem prevence úrazů v Jihočeském kraji byl v letech 2005 a 2007 realizován monitoring týkající se informovanosti v oblasti prevence úrazů ve stanovených věkových skupinách. Článek se zabývá porovnáním výsledků monitoringu v jednotlivých letech.

Klíčová slova: adolescenti – úrazy – riskování – prevence – preventivní program

ÚVOD

Úrazy u dětí a mládeže patří mezi nejzávažnější veřejně zdravotnické problémy současnosti v ČR (3). ČR se řadí k zemím s nejvyšší úrazovostí. Úrazy jsou zde nejčastější příčinou úmrtí u dětí, dospívajících a mladých dospělých osob (7). Záchraně práce, léčba, následná rehabilitace a sociální dávky pro osoby postižené úrazem jsou spojeny s vysokými finančními náklady (4). Následky úrazů se tedy promítají do oblasti zdravotní, psychické, sociální i ekonomické (2).

Proto má bezpochyby zásadní význam prevence úrazů u dětí a mládeže, která je také jednou z hlavních priorit WHO (3). Výsledky některých našich a zahraničních zkušeností ukazují, že koordinovaná a důsledná prevence dětských úrazů má pozitivní vliv na dětskou úrazovost (7).

V souvislosti s úrazovou prevencí byl Střediskem prevence úrazů v Jihočeském kraji realizován monitoring týkající se informovanosti v oblasti prevence ve stanovených věko-

vých skupinách. Jednou z nejvíce ohrožených skupin vzhledem k riziku vzniku úrazu je mládež ve věku 15–17 let.

METODIKA

Monitoring týkající se informovanosti adolescentů v oblasti prevence úrazů byl realizován v letech 2005 a 2007. Sledovaný soubor byl tvořen studenty vybraných středních škol v Českých Budějovicích. Data od respondentů byla získávána pomocí dotazníkového šetření, které probíhalo ve dvou etapách. První etapa dotazníkového šetření byla provedena v roce 2005. Na základě výsledků dotazníkového šetření byl vytvořen preventivní program, který byl určen respondentům dotazníkového šetření (součástí programu tvořila publikace „Go! proti úrazům aneb jak chránit své zdraví“, která obsahuje informace o zásadách prevence úrazů a bezpečného chování specifikovaných do oblastí, které jsou aktuální pro danou věkovou skupinu). Tito respondenti byli v roce 2007, tedy po účasti v preventivním

programu oslovení kontrolním dotazníkovým šetřením. Pro realizaci kontrolního šetření byl použit stejný dotazník jako v první etapě.

VÝSLEDKY

Jedná se o komparaci výsledků dotazníkového šetření provedeného před a po aplikaci preventivního programu, která byla provedena u 52 shodujících se respondentů. Soubor tvořilo 29 dívek (56 %) a 23 chlapců (44 %).

Sport a volný čas

V roce 2007 bylo zaznamenáno o 8 % více respondentů (62 %), kteří jezdí na kolečkových bruslích. Přestože 37 % dětí mělo v roce 2005 doma chrániče, při každé jízdě na bruslích je mělo na sobě pouhých 8 % z nich. Vlastnictví chráničů uvedlo v roce 2007 o 6 % respondentů méně (31 %), avšak došlo k poměrnému zvýšení počtu respondentů, kteří uvádějí, že mají chrániče na sobě při každé jízdě na bruslích (21 %). Oproti roku 2005 uvedlo v roce 2007 o 11 % respondentů více, že mají doma ochrannou přilbu. Zároveň se o 2 % zvýšil počet respondentů (6 %), kteří odpověděli, že používají ochrannou přilbu při každé jízdě na kolečkových bruslích.

Počet respondentů, kteří jezdí na skateboardu, zůstává shodný v obou letech (4 %). Počet respondentů vlastnících chrániče se nezměnil (4 %), avšak došlo ke změně počtu respondentů, kteří mají chrániče na sobě při každé jízdě na skateboardu. V roce 2005 nenosil chrániče při jízdě na skateboardu žádný respondent, v roce 2007 naopak všichni respondenti, kteří mají doma chrániče, uvedli, že je používají při každé jízdě. Po účasti v preventivním programu vzrostl o 23 % počet respondentů (44 %), kteří uvádějí, že pro jízdu na kolečkových bruslích/skateboardu preferují stezku.

Téměř všichni respondenti jezdí na kole/ koloběžce. V roce 2007 byl zaznamenán 4% nárůst vlastníků cyklistické přilby a 6% nárůst respondentů, kteří uvádějí, že mají přilbu při každé jízdě na kole. V souvislosti s jízdou na kole došlo k 17% nárůstu respondentů (50 %) preferujících jízdu na kole po cyklistické stezce. Po účasti v preventivním programu došlo k výraznému zlepšení znalostí zákonných podmínek nošení cyklistické přilby. Ty zná v roce

2007 celkem 87 % respondentů, což představuje 17% nárůst oproti roku 2005.

V souvislosti s nebezpečím vzniku úrazů souvisejících s vodním prostředím bylo po účasti respondentů v preventivním programu zjištěno menší riskování respondentů, neboť o 8 % respondentů méně (21 %) uvádí, že skáče šipku (skok do vody po hlavě). Zároveň došlo k mírnému zlepšení situace v oblasti kontroly místa doskoku. Počet respondentů, kteří si místo doskoku před skokem do vody zkontrolují vždy, se nezměnil (12 % v obou letech), došlo však k 8% nárůstu počtu respondentů, kteří odpověděli, že si místo doskoku zkontrolují alespoň před prvním skokem do vody (52 %). Po účasti v preventivním programu došlo k poklesu respondentů, kteří se chodí v létě koupat sami, bez doprovodu další osoby, a to z 12 % na 4 %.

V roce 2007 bylo zaznamenáno o 13 % méně respondentů, kteří uvádějí, že chodí večer z diskotéky bez doprovodu další osoby.

Doprava

V oblasti dopravy došlo po aplikaci preventivního programu ke zlepšení informovanosti respondentů. V roce 2007 používá vždy bezpečnostní pásy v automobilu 58 % respondentů, což představuje 18% nárůst oproti roku 2005. Rovněž došlo k 19% nárůstu dětí, které znají zákonné podmínky sezení na předním sedadle spolujezdce (65 %).

V roce 2005 jezdilo 15 % respondentů na motocyklu v roli spolujezdce. V roce 2007 uvádí jízdu na motocyklu v roli spolujezdce celkem 27 % dotázaných jedinců. Zároveň se zvýšil o 21 % počet jedinců (38 %), kteří používají při každé jízdě na motocyklu ochrannou helmu.

V souvislosti s jízdou na kole po silnici byl v obou letech zaznamenán stejný počet respondentů (15 %), kteří uvádějí, že při jízdě na kole po silnici jezdí vedle sebe. Oproti roku 2005 odpovědělo o 12 % dotázaných více (29 %), že při odbočování dávají vždy znamení o změně směru jízdy.

Po účasti v preventivním programu uvádí o 3 % respondentů více (40 %), že přecházejí vozovku pouze v případě, že na semaforu svítí zelená barva a o 3 % respondentů méně

(12 %), že přecházejí vozovku v případě, že je na semaforu rozsvícena oranžová barva.

Konzumace alkoholu

V oblasti konzumace alkoholu ve stanovené věkové skupině došlo oproti roku 2005 k výraznému nárůstu počtu jedinců, kteří uvádějí, že jsou pravidelnými konzumenty alkoholických nápojů, neboť v roce 2005 uvádělo pravidelnou konzumaci alkoholu 8 % dotázaných jedinců a v roce 2007 již 29 % dotázaných. O 4 % se snížil počet respondentů (13 %), kteří uvádějí alkoholovou abstinenci. Celkem 23 % respondentů odpovědělo (v roce 2005 i 2007), že konzumují alkoholické nápoje při provozování sportovních aktivit. Nejčastěji se v odpovědích respondentů objevovala konzumace alkoholu při jízdě na lodi či raftu, při jízdě na kole nebo při lyžování.

První pomoc

V oblasti znalostí základů poskytování první pomoci bylo zaznamenáno zlepšení znalostí respondentů. Po účasti v preventivním programu se o 19 % zvýšil počet respondentů (40 %), kteří znají správný postup poskytnutí první pomoci při úrazu elektrickým proudem. Stabilizovanou polohu zná v roce 2007 celkem 29 % respondentů, což představuje 12 % nárůst oproti roku 2005, kdy stabilizovanou polohu znalo 17 % dotázaných. K výraznému zlepšení došlo v oblasti znalosti tísňových linek. Před aplikací preventivního programu znalo telefonní čísla všech tísňových linek, včetně Evropského čísla tísňového volání, celkem 63 % dotázaných. V roce 2007 zná telefonní čísla všech tísňových linek 92 % dotázaných.

DISKUSE

V oblasti sportu a volného času byl v roce 2007, tedy po účasti respondentů v preventivním programu, zaznamenán vyšší počet respondentů, kteří vlastní cyklistickou přilbu, i těch, kteří ji mají nasazenou na hlavě při každé jízdě na kole. Potěšujícím jevem je, že došlo ke zvýšené znalosti zákonných podmínek nošení cyklistické přilby. Přestože byl v roce 2007 zaznamenán zvýšený počet vlastníků cyklistické přilby, i těch, kteří mají přilbu na hlavě při každé jízdě na kole, je procento

majitelů přilby a adolescentů majících přilbu na hlavě při každé jízdě na kole vzhledem ke stávající právní úpravě České republiky, v níž je zakotveno povinné používání cyklistické přilby a vzhledem k její relativně dobré znalosti dětmi, poměrně neuspokojivé. Přitom nošení cyklistické přilby snižuje o 60–85 % riziko poranění hlavy a téměř v 90 % zabrání cyklistická přilba vážnému poškození mozku (5). Jednou z příčin nedostatečného používání cyklistické přilby i dalších prvků pasivní bezpečnosti může být, dle mého názoru, nesprávný vzor rodičů či vrstevnický efekt.

V souvislosti s pobytem respondentů u vodních ploch došlo k mírnému zlepšení situace v oblasti kontroly místa doskoku před skokem do vody. Ačkoli se jedná o zlepšení oproti roku 2005, je procento respondentů kontrolujících si předem místo doskoku stále poměrně nízké. Navíc se často nejedná o kontrolu celého terénu dna, na kterém se mohou vyskytovat různé nerovnosti či předměty. Přitom při skoku po hlavě do vody hrozí respondentovi vážný úraz s možností ochrnutí.

V oblasti dopravy byla zaznamenána zvýšená četnost používání prvků pasivní bezpečnosti. I když po účasti v preventivním programu udává používání bezpečnostních pásů v automobilu více než polovina dotázaných, jedná se stále o nepříliš uspokojivé procento, neboť některé zahraniční prameny uvádějí, že při správném použití bezpečnostních pásů dochází ke snížení počtu úmrtí i zranění při dopravní nehodě až o 50 % (6). Proto je potřeba i nadále zvyšovat v dané věkové skupině povědomí o významnosti používání bezpečnostních pásů.

V roce 2007 vzrostl počet respondentů, kteří uvádějí, že při odbočování při jízdě na kole vždy dávají znamení směru jízdy, avšak celkový počet těchto respondentů je stále nízký, neboť takto činí zhruba třetina všech dotázaných jedinců. Počet respondentů, kteří uvádějí, že jezdí na kole po silnici vedle sebe, zůstal stejný jako v roce 2005. Respondenti jsou tedy vystaveni zvýšenému riziku vzniku úrazů v dopravě. Rovněž některé zdroje uvádějí, že v případě dopravních nehod dětí a mládeže v roli cyklisty jsou jízda na kole po silnici vedle sebe a nedání znamení směru jízdy při odbočování jedněmi z rizik vzniku

dopravních úrazů (1). Po účasti v preventivním programu došlo k mírnému nárůstu počtu respondentů, kteří udávají přecházení vozovky vždy pouze na zelenou barvu. Zarážejícím zjištěním je, že se opět našli tací (12 %), kteří přecházejí přechod pro chodce na oranžovou barvu, i když se tato barva na semaforu pro chodce vůbec nevyskytuje. Neznalost podoby semaforu pro chodce v daném věku je téměř alarmující!

Potěšující skutečností je zlepšení znalostí respondentů v oblasti základů poskytování první pomoci, neboť první pomoc je souborem úkonů, které slouží k zamezení nebo zmírnění následků poranění dítěte (4). K výraznému zlepšení došlo zejména v oblasti znalosti telefonních čísel všech tísňových linek, neboť v roce 2007 zná tato čísla celkem 92 % respondentů.

ZÁVĚR

Článek se zabývá porovnáním výsledků monitoringu zaměřeného na informovanost v oblasti prevence úrazů před a po aplikaci preventivního programu.

Výsledky ukazují, že po účasti v preventivním programu dosáhli studenti lepších výsledků v dotazníku v některých oblastech bezpečného chování z hlediska prevence vzniku úrazů. Po aplikaci preventivního programu došlo u respondentů k prohloubení informovanosti v oblasti základů poskytování první pomoci. I po aplikaci preventivního programu však byly shledány určité nedostatky ve znalostech základních bezpečnostních pravidel a bezpečného chování, a to zejména v oblasti dopravy a sportu. Problémem je otázka spotřeby alkoholu, neboť z porovnání výsledků je patrná vzrůstající tendence konzumace alkoholických nápojů, která však zřejmě souvisí s vyšším věkem respondentů (celkem 27 % respondentů dosáhlo v době 2. etapy dotazníkového šetření v roce 2007 18 let).

Z výsledků dále vyplývá, že je nutné stále zvyšovat informovanost v oblasti prevence úrazů v dané věkové skupině. Aby byla prevence v této věkové kategorii co nejefektivněji

ší, měla by být realizována osobou, která není cílovou skupinou vnímána autoritativně. Vhodným prostředkem a přiblížení se této věkové skupině je medializace tématu – internet, tisk pro mládež. Pro tuto věkovou skupinu by bylo vhodné vytvořit interaktivní počítačový program, který by zajímavou výchovně-vzdělávací formou zapojil mládež např. do řešení aktuálních otázek oblasti úrazové prevence (názory na nošení ochranných bezpečnostních pomůcek při sportu, diskuse na fórech, znalost aktuálního stavu problematiky ve světě, on-line diskuse na dané téma se známou osobností apod.).

Pro účely zvyšování informovanosti v oblasti prevence úrazů jsou Střediskem prevence úrazů v Jihočeském kraji vytvářeny preventivní materiály zaměřené na aktuální témata spojená s prevencí úrazů.

LITERATURA

1. Čapková, M., Kotalíková, J.: Prevence dopravních úrazů u dětí. In: Prevence úrazů, otrav a násilí. Jihočeský Inzert Expres, s.r.o., 2006, roč. II, č. 1, s. 36–41. ISSN 1801-0261
2. Dunovský, J. et al.: Sociální pediatrie vybrané kapitoly. 1. vyd. Grada Publishing, spol. s. r. o., 1999, s. 284. ISBN 80-7169-254-9
3. Grivna, M., Čelko, A., Benešová, V.: Perspektiva v prevenci dětských úrazů v České republice. In: Česko-slovenská pediatrie. Česká lékařská společnost J. E. Purkyně, 2006, roč. 61, č. 6, s. 374–378. ISSN 0069-2328
4. Grivna, M. et al.: Dětské úrazy a možnosti jejich prevence. 1. vyd. Centrum úrazové prevence UK 2. LF a FN Motol, Praha, 2003, s. 144. ISBN 80-239-2063-4
5. Sedlák, M.: Představení projektu. [online]. 1/2005. [cit. 2008-03-31]. Dostupné z: <<http://www.nakolajensprilbou.cz>>.
6. Skácal, L.: Mezinárodní výzkumy používání bezpečnostních pásů. [online]. 26.01.2007 [cit. 2008-03-31]. Dostupné z: <<http://www.cdv.cz/text/oblasti/bsp/clanky/pasy-vyzkum.htm>>.
7. Truellová, I.: Situace v oblasti dětských úrazů v České republice. In: Prevence úrazů, otrav a násilí. Jihočeský Inzert Expres, s.r.o., 2006, roč. II, č. 2, s. 81–89. ISSN 1801-0261

* Realizováno za grantové podpory IGA MZ ČR č. NR 8468-3/2005

Toráčová Lucie
L.Toracova@seznam.cz